

Studia Biblica Slovaca

Ročník 18

2026

Číslo 1

Offprint

Studia Biblica Slovaca is a peer-reviewed academic journal dedicated to the study of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments, primarily from philological, historical, exegetical and theological perspectives.

Volume XVIII (2026), Issue 1

Published by the Roman Catholic Cyril and Methodius Faculty of Theology at Comenius University, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, ID No. 0039786510.

Editorial board:

František ÁBEL (Bratislava, SK)	Branislav KEUSKA (Ružomberok, SK)
Marek BARANIAK (Warsaw, PL)	Róbert LAPKO (Košice, SK)
Georg BRAULIK, OSB (Vienna, AT)	Adam MACKERLE (České Budějovice, CZ)
Jaroslav BROŽ (Prague, CZ)	Petr MAREČEK (Olomouc, CZ)
Núria CALDUCH-BENAGES (Rome, IT)	Helena PANCZOVÁ (Bratislava, SK)
Dionisio CANDIDO (Salzburg, AT)	Július PAVELČÍK (České Budějovice, CZ)
Alessandro CAVICCHIA, OFM (Jerusalem, IL)	Martin PRUDKÝ (Prague, CZ)
Jeremy CORLEY (Maynooth, IE)	Jaroslav RINDOŠ, SJ (Bratislava, SK)
Peter DUBOVSKÝ, SJ (Rome, IT)	Milan SOVA (Bratislava, SK)
Pavol FARKAŠ (Nitra, SK)	Jozef TIŇO (Bratislava, SK)
Steven FASSBERG (Jerusalem, IL)	Emanuel TOV (Jerusalem, IL)
Juraj FENÍK (Košice, SK)	Miroslav VARŠO (Košice, SK)
Federico GIUNTOLI (Rome, IT)	Ian YOUNG (Sydney, AU)

Editor-in-Chief:	Blažej ŠTRBA (Nitra, SK)
Deputy Editor-in-Chief:	Jozef JANČOVIČ (Bratislava, SK)
Managing Editor:	Martina KORYTIAKOVÁ (Nitra, SK)

The editorial board is responsible for reviewing all articles.

Cover: Karol HÁJIČEK

With the cooperation of: Jaroslav MUDROŇ a Zuzana OČKAJÁKOVÁ.

Contributions should be sent in electronic form (preferably in Microsoft Word) in Slovak, Czech or English only to the editorial office at redakcia@biblica.sk. Printed books for review should be sent to the editorial office of *Studia Biblica Slovaca* at Banská 28, 976 32 BADÍN, Slovakia.

The preferred fonts for Hebrew and Greek are SBL Hebrew and SBL Greek. Contributions in the form of a study, note or reflection must be accompanied by an abstract and its English translation, an English title, a maximum of five keywords in Slovak/Czech and English, a bibliography and the author's contact details. Unsolicited manuscripts will not be returned. The editorial board reserves the right to edit titles and make necessary linguistic and stylistic revisions to accepted contributions. Detailed guidelines for contributors are available at www.biblica.sk.

The journal is indexed and abstracted in Atla RDB, EBSCO, *New Testament Abstracts* (ISSN 0028-6877) and *Old Testament Abstracts* (ISSN 0364-8591), as well as SCOPUS.

Permission granted by the Archdiocese of Bratislava on 3 June 2014
Prot. No. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 6/2026

Published twice a year.

Price: 10 €

ISSN 1338-0141

e-ISSN 2644-4879

EV 3744/09

RECENZIE – REVIEWS

BRAULIK, Georg – LOHFINK, Norbert: *Kommentar zur Deuteronomium 1* (Österreichische biblische Studien 60), Berlin: Peter Lang, 2024. 601 s. ISBN 978-3-631-89521-4.

Ako spomínajú autori v úvode monografie Komentár k Deuteronomiu 1 (Kommentar zu Deuteronomium 1), komentár je súčasťou dvoch predchádzajúcich monografií z rovnakej edície Österreichische Biblische Studien: Jazyk a literárna podoba Knihy Deuteronomium¹ (Sprache und literarische Gestalt des Buches Deuteronomium) a Rétorika Mojžišovej reči v Deuteronomiu 1 – 4² (Die Rhetorik der Moserede in Deuteronomium 1 – 4) (s. 5). Nie je bežné, aby ešte pred vydaním komentára k biblickej knihe vyšli dve pomerne rozsiahle monografie, ktoré by slúžili ako príprava na samotný komentár. Ako sa však ukazuje priamo v ňom, práve tieto práce boli rozhodujúce pre jeho odlišnú štruktúru a novátorský charakter v porovnaní so staršími aj súčasnými komentármi.

Komentár sa vyznačuje viacerými novými prvkami. Na ich správne pochopenie je potrebné začať čítanie od záverečného textu s názvom Dodatok (Anhang) (s. 555 – 566). Ide o text z roku 2004, doteraz nepublikovanú prednášku, ktorá poskytuje vhľad do procesu formovania komentára, jeho metodologických východísk a kľúčových rozhodnutí autorov. Základná charakteristika komentára vychádza z koncepcie série Hermeneia – komentár je primárne určený odbornému publiku, najmä profesorom (s. 555). Zamýšľané členenie komentára je odlišné od klasických aj moderných komentárov a naznačuje úplne nový komentárový koncept.

¹ Porov. recenziu v *Studia Biblica Slovaca* 14 (2022) 115-124.

² Blažej Štrba zverejnil recenziu v *Studia Biblica Slovaca* 16 (2024) 275-279.

Pozostáva zo štyroch častí. Prvou je vybraná literatúra. Samotný výber už možno pokladať za „paratext“ (s. 559). Predpokladom je, že adresáti komentára texty poznajú a z ich voľby už môžu určiť priority komentátorov pri výklade textu. Nasleduje oboznámenie sa s textom v podobe prekladu s kritickým aparátom a základnými informáciami o texte. Tie sa týkajú jazykovej a významovej stránky a majú povahu encyklopedických informácií nevyhnutných pre základné pochopenie textu. Treťou časťou je výklad textu. Ten je na rozdiel od doterajších komentárov synchronným výkladom konečného znenia textu reprezentovaného textom BHQ 5³. Záverečná časť komentára má pozostávať z diachrónneho skúmania textu a neskoršej recepcie textu.

Zásadnou inováciou nového konceptu komentára je presun analytického ťažiska z encyklopedických informácií na systematický opis čitateľského procesu. Prioritou komentátorov sa stáva čitateľ, ktorý má byť aktívne zapojený do interpretácie biblického textu, vnímaného spôsobom podobným čítaniu románu. Vtiahnutie do čitateľského procesu umožňuje v prvom rade „blízke čítanie“ (angl. close reading) textu a druhým iniciujúcim faktorom sú intertextuálne prepojenia (s. 563). Čitateľom biblického textu nie je súčasník, ale modelový čitateľ z obdobia konečného znenia textu. Tento modelový čitateľ je v komentári predstavený priamo v dvoch úlohách, najprv ako prvočitateľ (Erstleser), vzápätí ako druhočitateľ (Zweitleser). Prvočitateľ Knihy Deuteronomium číta Bibliu po prvý raz. Začína prvou kapitolou Knihy Genesis a prechádza všetkými textami až po záver Knihy Numeri. Pri prvom čítaní Knihy Deuteronomium pozná texty predchádzajúcich štyroch kníh Pentateuchu a má množstvo očakávaní. S napätím a zvedavosťou odkrýva súvislosti, ale zažíva aj nenaplnenie očakávaní, otvára sa novým otázkam a zaoberá sa nejasnosťami. Druhočitateľ už pozná nielen celú knihu Deuteronomium, ale celý Starý zákon a môže dokonca poznať aj Nový zákon, podľa toho, k akému kánonu biblických kníh sa hlási. Už pri opise čitateľov je zjavné, že cieľom výkladovej časti komentára je predstaviť lektúru biblického výkladu ako vnútornú drámu, adresát sa stáva spolučitateľom, v procese čítania spoluobjaviteľom.

Realizácia predstaveného programu sa v Komentári k Deuteronomiu 1 uskutočňuje na viacerých úrovniach s menšími obmenami, pričom ich spoločným spojivom ostáva orientácia na čitateľa.

Na formálnej úrovni umožňuje dobrú prehľadnosť pomerne rozsiahleho textu nielen jasné členenie jednotlivých krokov prostredníctvom pravidelnej a systematickej štruktúry komentára, ale aj využívanie rozličných typov písma na odlišenie jeho častí. Ide napríklad o preklad textu vyznačený kurzívou, zvýraznenie

³ *Biblia Hebraica Quinta, Fascicle 5: Deuteronomy*. Prepared by Carmel McCarthy. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2007.

preloženého textu v časti Jazyk a reálie (Sprache und Sachen) tučnou kurzívou, ako aj o početné prehľadné tabuľky či rôzne spôsoby formátovania textov, ktoré uľahčujú ich porovnanie a zvyrazňujú kľúčové výpovede.

Dôsledné členenie prekladu hebrejského textu s presne vyznačenými syntaktickými jednotkami a abecednými znakmi odkazujúcimi na poznámkový aparát umožňuje v časti Textová kritika (Textkritik) neopakovať text a venovať sa výlučne kritickým poznámkam k označeným miestam. Predstavujú nezvyčajne náročný text nevyhnutný pre zdôvodnenie prekladu. Napriek zložitej povahe jazyka textovej kritiky sú problematické miesta zrozumiteľne predstavené, rovnako ako aj návrhy na ich riešenie, ktoré často predchádza kritické vyhodnotenie návrhov v moderných komentároch.

V časti Jazyk a reálie (Sprache und Sachen), bohatej na informácie o význame jednotlivých slov a výrazov, sa zreteľne prejavuje význam monografickej štúdie Jazyk a literárna podoba (Sprache und literarische Gestalt). Časté odkazy na celé pasáže robia z nej nevyhnutnú súčasť komentára. Vnímanie veľkého množstva encyklopedických informácií je pre čitateľa uľahčené tým, že text neobsahuje poznámky pod čiarou, a teda nenaruša plynulosť čítania odkláňaním pozornosti od hlavného textu. Poskytované informácie tak slúžia nielen na základnú orientáciu v texte, ale zároveň čitateľa uvádzajú do širších, často komplexných súvislostí.

Časť Forma (Form) uvádza do literárnej podoby textu. Vytvára literárny svet bohatý na priestorové, časové a predovšetkým jazykové prvky, vďaka čomu sa čitateľ s textom nielen zoznamuje, ale má aj možnosť nadviazať s ním bližší vzťah. Pre túto časť je príhodné mať poruke druhú prípravnú monografiu Rétorika Mojžišovej reči (Die Rhetorik der Moserede), ktorej znalosť autori komentára predpokladajú, resp. vyzývajú na oboznámenie sa s jej vybranými kapitolami (s. 294 – 295).

V hlavnej časti Výklad (Auslegung) je dôsledne zachovaný hlavný bod programu, čítanie z perspektívy prvočitateľa a následne druhočitateľa. Autori komentára sa prvočitateľovi už pri prvom verši venujú na šiestich stranách (s. 27 – 32). S dôkladnou spätosťou s textom uvádzajú na scénu zvedavého a prvou lektúrou informovaného čitateľa so všetkými jeho znalosťami z predchádzajúcich zvitkov kníh od Genezis po Numeri a zároveň aj s otázkami, ktoré v ňom čítanie nového textu – Deuteronomia vyvoláva. Omnoho širšie súvislosti sa otvárajú druhočitateľovi. Svedčí o tom nielen obsiahlejší text (s. 32 – 40), ale aj množstvo ďalších textov, ktoré má ako druhočitateľ k dispozícii. Perspektíva prvočitateľa a druhočitateľa nie je v nasledujúcich častiach komentára striktne oddelená, vzájomne vedú na primeraných miestach dialóg, najmä na tých, kde by sa nejasnosť alebo položená otázka musela odložiť na neskoršie vysvetlenie, čo by súčasníkovi iste spôsobovalo neľahké problémy pri čítaní komentára. Častým dôvodom dialógu v nasledujúcich

výkladoch býva aj zvýraznenie odlišnosti chápania textu z pohľadu príslušného čitateľa, pričom podvedome pôsobí ako výzva stať sa druhočitateľom, ktorému sa zmysel a význam textu naplno odhaľuje.

Na scénu sa už na začiatku uvádza aj rozprávač (Bucherzähler) (s. 30), ktorého plne vníma až druhočitateľ, lebo pozná celú knihu a dokáže sa v nej orientovať. Obaja čitatelia poznajú texty do najmenších podrobností. Neplatí to len o ich lexikálnom obsahu, ale aj o gramatických kategóriách. Sú im známe idiomatické výrazy, zaužívané slovné vyjadrenia, ich znalosti postihujú aj najdrobnejšie významové odtienky jazyka. Autori komentára disponujú mimoriadne bohatým a citlivým jazykovým aparátom, ktorý výkladu popri vysokej odbornej úrovni dodáva aj výrazný literárny nádych.

Je veľmi nápomocné, že po detailnej analýze jednotlivých veršov alebo textových celkov výkladu nasleduje súhrnný pohľad na komentovaný text, prirodzene z perspektívy druhočitateľa, keďže cieľom je poukázať na širšie súvislosti často intertextuálneho charakteru (s. 509). Výnimkou je časť 1,6-8, pri ktorej sa zhrnutie troch veršov, najkratšej časti komentára (s. 86 – 143), nejaví ako nevyhnutné.

Napriek jasnému členeniu čitateľských postáv a logickej postupnosti odhaľovania významov a súvislostí ide o text mimoriadne náročný. Je zjavne určený predovšetkým odborníkom, ktorí sú oboznámení nielen so samotným textom, ale aj s dejinami jeho výkladu. Rozsiahle znalosti sú tu predpokladom napínaveho odhaľovania zmyslu textu. V textových poznámkach aj vo výklade sa vedie množstvo dialógov so súčasnými odborníkmi na výklad Knihy Deuteronomium (Reinhard Achenbach, Siegfried Mittmann, Otto Eckart, Simone Paganini, Lothar Perlitt, Thomas Römer, Martin Rose, Jean-Pierre Sonnet, Timo Veijola, Jeffrey H. Tigay, Moshe Weinfeld). Medzi citovanými odborníkmi sa opakovane objavuje aj meno Blažej Štrba, pričom mimoriadne cenné je pochvalné vyjadrenie o jeho prínose k vyjasneniu základných otázok týkajúcich sa logiky konečného textu o tragédii v Kadeš Barnea (Dt 1,19-46) (s. 410, pozn. 677).

Poslednou súčasťou komentovaného textu je Historický vývin textu (Vorgeschichte), ktorý je v moderných komentároch súčasťou hlavného výkladu. V tomto prípade však podľa predloženého programu predstavuje skôr záverečný prvok analýzy textu z pohľadu historicko-kritickej metódy. Výnimkou je úvodná kompozícia Dt 1,1-5, kde tejto kapitole predchádzajú Novozákonné súvislosti (Neutestamentliche Bezüge), ktoré sú jednoznačným signálom, že pre autorov komentára je Nový zákon súčasťou biblického kánona, čo neudivuje, keďže obaja sú významnými absolventmi Pápežského biblického inštitútu v Ríme. Vo všetkých ostatných prípadoch diachrónne pozorovania tvoria záverečnú podkapitolu. Táto časť zároveň dokazuje nesmiernu erudíciu autorov, ktorí desaťročia riešili náročnú problematiku vývinu textu. Informovaným čitateľom poskytuje vynikajúcu

orientáciu nielen v historickom vývine textu, ale aj v hypotézach, pokusoch a omyloch, ktoré viedli k súčasnému náčrtu formovania vysoko kultivovaného rozprávačského textu poslednej knihy Pentateuchu.

Diskusiu o historickom vývine biblických textov z diachrónej perspektívy výrazne obohacuje synchronne blízke čítanie textov. Tento prístup je najrozsiahlejšie rozpracovaný v závere komentára k textu Dt 1,19-46 (s. 513 – 554). Autori najprv na príklade piatich redakčných dodatkov kriticky analyzujú hypotézy o vzniku a redakčných vrstvách textu od Wellhausena až po súčasných exegetov. Výstižne pritom upozorňujú, že historicko-kritické analýzy často venujú len malú pozornosť otázke, čo z pôvodného textu po všetkých navrhovaných „amputáciách“ zostane (s. 530-531). V ďalšej časti, prostredníctvom intertextuálneho porovnania rozprávania o tragédii v Kadeš Barnea s textom Nm 13-14, autori aplikujú synchronne pozorovania a poukazujú na vzájomné ovplyvňovanie jednotlivých častí oboch rozprávání. Zhromažďujú pritom argumenty, ktoré umožňujú určiť jednak závislosť rozprávania v Dt 1,19-46 od textu Knihy Numeri (s. 540 – 545), ale zároveň aj opačný smer závislosti (s. 549). Nemenej významná je napokon identifikácia ďalších možných predlôh tohto rozprávania (s. 550 – 554).

Komentár k Deuteronomiu 1 od Georga Braulika a Norberta Lohfinka predstavuje výnimočný prínos do oblasti biblickej exegézy. Výklad prvej kapitoly je zároveň bránou i kľúčom k celej knihe. Už pri samotnom čítaní je zrejmé, že jeho význam presahuje rámec výkladu prvej kapitoly Knihy Deuteronomium a otvára nové perspektívy pre budúci prístup k výkladu biblických textov. Komentár je nielen cenným darom, ale aj silným posolstvom. Nesie osobný rozmer, formovaný dlhoročnými životnými i akademickými skúsenosťami autorov, ich vytrvalosťou a predovšetkým vierou, ktorá dáva ich exegéze výnimočnú hĺbku.

Miroslav Varšo

Spoločenskovedný ústav CSPV SAV v. v. i.

Karpatská 5

040 01 Košice

Slovenská republika

Obsah

Štúdie

Bernard GOSSE

Korachovci – otvorte brány Jeruzalema pre cudzincov 1-16

Zacharias KOTZÉ

Krotenie zlého oka: ironická reinterpretácia *‘ayin rā ‘āh*
v hebrejskej Biblii 17-30

Radoslav MITRO

Judášov príchod na Olivovú horu. Literárno-kritická štúdia
funkcie slovesa προήχето v Lk 22,47 31-54

Alessandro CAVICCHIA

Vypudiť „vládcu tohto sveta“: apokalyptická eschatológia a jánovské
literárne duality v Jn 12,31-32; 18,36 a 19,16b-42 55-84

Jan JOOSTEN

Pobiblická hebrejčina v evanjeliách 85-111

Petr MAREČEK

Crux interpretum v 1Kor 4,6 112-139

Abstrakty a recenzie 140-161

Správy a oznamy 162

Contents

Treaties

Bernard Gosse

The Korahites: Open the Doors of Jerusalem to the Strangers 1-16

Zacharias Kotzé

Taming the Evil Eye: Ironic Reframing of *‘ayin rā ‘āh* in the
Hebrew Bible 17-30

Radoslav Mitro

Juda’s Arrival to the Mount of Olives: Literary-Critical Study of the
Function of προήρχετο in Luke 22:47 31-54

Alessandro CAVICCHIA

Casting Out the “Ruler of This World”: Apocalyptic Eschatology and
Johannite Literary Dualities in John 12:31-32; 18:36 and 19:16b-42 55-84

Jan Joosten

Post-biblical Hebrew in the Gospels 85-111

Petr Mareček

Crux interpretum in 1Cor 4:6 112-139

Abstracts and Reviews 140-161

Communications and References 162